

Sexuální výchova na školách

Ročníková práce

Autorka: Marie Votočková

Vedoucí práce: Matouš Černý

Garant uměleckého cíle: Filip Gundlach

PRAHA 2023/2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité zdroje.

Datum

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala základní škole Mendelova za možnost realizace mého praktického cíle – výukových lekcí z oblasti sexuální výchovy. Mé díky patří především paní učitelce Zápotocké, v jejíchž hodinách se lekce uskutečnily. Její rady k plánům lekcí i pomoc během lekcí samotných byly mnohdy přímo záchranné.

Dále bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce, panu učiteli Černému, za zpětnou vazbu k teoretické části a velmi podrobné konzultace s profesionálními radami k mé části praktické. Tyto konzultace mi dodaly odvahu, když jsem začala pochybovat o tom, jestli se vůbec zvládnou do pozice učitelky postavit.

Díky patří také panu učiteli Gundlachovi za vedení umělecké části a Šimoně Kukanové, jejíž ročníková práce na téma sebeobrana mi byla opravdu užitečným zdrojem informací, které by bylo jinak velmi obtížné získat.

Obsah

Úvod.....	5
1 Co je sexuální výchova a jaký je její význam?	6
2 Sexuální výchova v ČR	7
2.1 Státní organizace	7
2.1.1 MŠMT	7
2.1.2 Národní pedagogický institut	8
2.1.3 Rámcový vzdělávací program.....	8
2.2 Nestátní organizace.....	8
2.2.1 Konsent.....	8
2.2.2 Nesehnutí.....	9
2.2.3 GaminGee.....	9
2.2.4 Loono	9
3 O praktickém cíli	10
4 O uměleckém cíli	11
5 Hranice	12
5.1 Vymezení pojmů	12
5.2 Rozšíření sexuálního pouličního obtěžování	13
5.3 Následky u obětí	13
5.4 Motivace pachatelů	14
5.5 Flirt vs. catcalling	14
5.6 Vědomé vyvarování se obtěžování během flirtování.....	14
5.7 Ohlasy legitimizující chování pachatelů a shazující pocity a následky obětí.....	14
5.8 Obrana proti známému pachateli	15
5.9 Obrana proti neznámému pachateli	16
5.10 Příprava lekce.....	16
6 Pornografie a zasílání/tvorba intimního obsahu	19
6.1 Vysvětlení pojmů.....	19
6.2 Statistiky	19
6.3 Co může dělat člověk, jehož intimní fotka byla vylákána nebo zveřejněna?	20
6.4 Příprava lekce	20
Závěr.....	24
Zdroje.....	25
Přílohy	29

Úvod

Téma sexuální výchovy vnímám jako téma zastřešující mnoho oblastí, které mě zajímají, ale zároveň bych se o nich ráda dozvěděla více. Značná absence sexuální výchovy na školách i její minimální zakotvení v RVP i laxní přístup MŠMT je navíc problém, který mě osobně velmi trápí. Z vlastní zkušenosti i z diskuzí s kamarády vím, že se moji vrstevníci ve školách dozvídají pouze zlomek informací, které by jim dle mého měla škola v rámci sexuální výchovy předat, zbytek se poté nedozví včas nebo vůbec. Moje pozorování podkládá i množství výzkumů, ze kterých vychází, že většinu znalostí o tématech sexuální výchovy získávají děti a dospívající od kamarádů a z internetu, nikoli ze školy a od rodičů. Vlivem nedostatku informací mohou poté vznikat zbytečné obavy například nad přirozenými změnami těla během dospívání, ale také může tento nedostatek neinformované jedince vystavit mnohým rizikům od internetových predátorů přes toxické vztahy po pohlavně přenosné nemoci. Mým hlavním cílem při tvorbě této práce je se zmíněným problémem alespoň trochu pomoci a transparentně a zajímavě předat žákům v rámci mnou sestavených lekcí alespoň, dle mého, to nejdůležitější (a zároveň možná nejopomíjenější), co tematický okruh sexuální výchovy nabízí. Zároveň ve své práci mapuji to, jak vlastně sexuální výchova v ČR vypadá, a jak se k ní staví státní i nestátní organizace. V příloze se poté nachází brožurky vzniklé v rámci mé umělecké části. Jejich cílem je, aby svou hravou vizáží zaujaly kýženou věkovou skupinu a mohly tak ještě více přiblížit některá témata, která by se k žákům jinak nemusela dostat.

1 Co je sexuální výchova a jaký je její význam?

Většina definic sexuální výchovu popisuje z hlediska jejího obsahu či významu. Poslední materiál k sexuální výchově vydaný MŠMT (už více než před čtrnácti lety) sexuální výchovu například definuje jako jednu ze zcela neoddělitelných složek výchovy ke zdraví pojímanou jako bio-psycho-sociální kategorii s etickým rozměrem (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2010). Další (ač poměrně širokou) definici pojmu sexuální výchova nabízí organizace WHO, která spolu s dalšími organizacemi (UNESCO, UNFPA, UNICEF, UN Women, UNAIDS) v roce 2018 vydala publikaci *International Technical Guidance On Sexuality Education*. Takzvaná komplexní sexuální výchova (Comprehensive sexuality education – CSE) je v této publikaci popisována jako jeden z hlavních pilířů v přípravě mladých lidí na bezpečný, bohatý a naplňující život ve světě, kde stále jisté faktory (publikace uvádí třeba sexuálně přenosné infekce či genderově podmíněné násilí) představují výrazné riziko ohrožující jejich spokojenost (UNESCO et al. 2018). WHO také podotýká, že se sexuální výchova může (v závislosti na zemi či jednotlivé instituci) velmi lišit, přesto připomíná doporučení *International Technical Guidance On Sexuality Education*, tedy že by měla být sexuální výchova především přizpůsobena věku a být komplexní, čímž je myšleno, že by měla pokrývat řadu témat o sexualitě a sexuálním a reprodukčním zdraví během dětství a dospívání (WHO 2023).

V dalším z odstavců výše zmíněné publikace je popsáno, že navzdory přesvědčivým důkazům o přínosech CSE se pouze malému množství dětí či mladých lidí dostává této formy přípravy na život, která umožňuje převzít kontrolu a činit informovaná rozhodnutí o své sexualitě a vztazích. Podle WHO totiž právě sexuální výchova „vybavuje děti a mladé lidi znalostmi, dovednostmi, postoji a hodnotami, které jim pomáhají chránit své zdraví, rozvíjet uctivé sociální a sexuální vztahy, činit odpovědná rozhodnutí a chápat a chránit práva druhých.“ (UNESCO et al. 2018) Mezi nejčastěji zmiňovaná klíčová témata, která by podle většiny materiálů z oblasti sexuální výchovy (včetně *International Technical Guidance On Sexuality Education* či publikace MŠMT) měla být na školách vyučována, patří mimo jiné také reprodukce a rizika s ní spjatá, včetně pohlavně přenosných onemocnění či neplánovaného početí.

2 Sexuální výchova v ČR

Podle organizace Queer Geography stojí sexuální výchova v ČR před dvěma hlavními výzvami. První z nich je její neúplnost a nejednoznačné zakotvení na českých školách: „Zatímco některé školy implementují moderní, komplexní sexuální vzdělávání zahrnující témata jako zodpovědnost, vzájemný respekt a prevenci sexuálního násilí, jiné se drží tradičního, biologicky zaměřeného přístupu.“ (Queer Geography 2022) Druhou výzvu poté činí nedostatečná dostupnost informací o sexuální výchově mimo školní prostředí.

V této kapitole je shrnuto, jak se k sexuální výchově staví státní i nestátní organizace a jak jsou školy i učitelé podporováni v realizaci hodin s touto tematikou.

2.1 Státní organizace

2.1.1 MŠMT

Jak již bylo zmíněno výše, MŠMT vydalo poslední doporučení k realizaci sexuální výchovy v roce 2010. Jedná se navíc o doporučení týkající se pouze základních škol. Poslední materiál věnující se obsahu sexuální výchovy Ministerstvo poskytlo o rok dříve (2009). Jedná se o příručku obsahující podrobněji rozepsaná některá vybraná témata.

Hned na druhé stránce tohoto materiálu se čtenář dozvídá tuto informaci: „Názory v této publikaci jsou názory autorů jednotlivých příspěvků a nemusí nezbytně odrážet oficiální politiku MŠMT.“ (Fífková et al. 2009). Jedním z autorů je např. sexuolog Radim Uzel, který se v úvodu své kapitoly *Sexuálně přenosné nemoci* vyjadřuje přinejmenším velmi expresivně („Bezpečný sex neexistuje! Možná, že to pro někoho bude znít jako poplašná zpráva, ale už samotné spojení slova bezpečný se slovem „sex“ představuje stejný nesmysl jako kulatý čtverec, studený oheň nebo suchá voda.“). (Tamtéž, s. 29) Právě volnost autorských přístupů v čele se zastrašujícím a expresivním vyjadřováním Radima Uzla lze považovat za problematické, zvláště vzhledem k některým kontroverzním výrokům a postojům tohoto sexuologa (viz kapitola 5. 7.).

Dalším nedostatkem obou publikací je jejich stáří. Vzhledem k novým výzkumům a zejména celkovému vývoji vnímání problematiky postrádá dříve uvedená příručka množství informací nebo je nepodává úplně přesně. Hlavním důvodem aktualizace příručky *International Technical Guidance On Sexuality Education* jmenované v předchozí kapitole (jejíž původní verze byla vydaná také v roce 2009) byla právě její neaktuálnost. Queer Geography poté vnímá jako největší nedostatky příručky MŠMT například malou rozmanitost zmiňovaných sexuálních orientací (existence bisexuality je v materiálu dokonce zpochybněna), nedostatek informací o tom, jak podpořit bezpečný coming out, a nedostatečné vnímání existence trans a genderově rozmanitého žactva/studenstva. Organizace nedostatky shrnuje následovně: „(...) celkově sexualitu nerámujeme jako pozitivní aspekt života, ale více se zaměřujeme na rizika a možné potíže spojené se sexualitou.“ (Queer Geography 2023)

Rok po zveřejnění výše zmíněného doporučení k realizaci sexuální výchovy vydalo MŠMT ještě *Desatero k sexuální výchově*. Jeho osmý bod nám sděluje: „Jsme otevřeni různým názorům na výuku sexuální výchovy. Zrušili jsme doporučení MŠMT pro příručku Sexuální

výchova – vybraná témata. Necháváme však na školách, jestli ji použijí, či ne.“ (MŠMT 2011) Další čtyři body Desatera poté zmiňují soukromé firmy a to, že by se neměly do vzdělávání vměšovat. Celkové vyznění tohoto vyjádření přenechává odpovědnost v oblasti sexuální výchovy na rodičích a jednotlivých učitelích. (Tamtéž.)

Lze tedy konstatovat, že MŠMT je bohužel vůči sexuální výchově na školách poněkud lhostejné.

2.1.2 Národní pedagogický institut

NPI vydal v roce 2022 čtyřdílný podcast *Nová generace – vztahy, sexualita a gender ve škole*. Dvě ze čtyř epizod se věnují LGBTQ+ tématům (Národní pedagogický institut 2022), čímž se podle Queer Geography Národní pedagogický institut snažil alespoň částečně reagovat na některé nedostatky publikace MŠMT. (Queer Geography 2023)

2.1.3 Rámcový vzdělávací program

Jak se k sexuální výchově staví RVP, je pro širší veřejnost obtížněji dohledatelné. Queer Geography současný Rámcový vzdělávací program popisuje jako velmi stručný, „což dává základní oporu vyučujícím, kteří chtějí sexuální výchovu v jejím širším pojetí realizovat (spolu s tématy vztahů, emocí, těla, atd.), zároveň však tato strohost umožňuje částečnou ignoraci těchto témat těm, kteří je rozvíjet nechtějí.“ (Queer Geography 2023) Organizace dále upozorňuje na to, že je v RVP používán stigmatizující pojem „porucha pohlavní identity“.

Revize proběhlá v roce 2021 se stala terčem kritiky Výboru pro práva dítěte Vlády ČR. Při této revizi byla odstraněna například témata spojená s mezilidskými a partnerskými vztahy a sexuální výchovou. Výbor vyjádřil své znepokojení, uvedl, že je revize „v rozporu s vládními strategiemi v oblasti práv dítěte a prevence a ochrany před násilím na dětech“ (Výbor pro práva dítěte Vlády ČR 2021), a doporučil ministrovi školství, mládeže a tělovýchovy, aby bez zbytečného odkladu provedl další revizi, při které do RVP až na úroveň očekávaných výstupů učiva zařadí témata kybernásilí, kyberšikany a sexuálního násilí v kyberprostoru a posílí témata týkající se lidských práv včetně práv dítěte, respektu k rozmanitosti a sexuální výchovy.

Probíhající Velká revize RVP nabízí sice naději na zlepšení toho, jak je sexuální výchova v programu zakotvena, ne však příliš velkou. Zmínky týkající se zapojení témat sexuální výchovy do RVP jsou totiž velmi omezené.

2.2 Nestátní organizace

V Česku funguje velké množství neziskových organizací věnujících se sexuální výchově, většina těchto organizací však mapuje pouze určitou oblast tohoto tematického okruhu. Zde je několik příkladů.

2.2.1 Konsent

Společnost Konsent vznikla v roce 2016 v reakci na výsledky výzkumu Amnesty International. Z výzkumu vyplynulo, že 67 % Čechů přisuzuje vinu za znásilnění oběti, nikoli

pachatelů. Od svého vzniku nezisková organizace uskutečnila mnoho kampaní spojených s šířením osvěty především o konsentu (souhlas k sexuálním aktivitám) a respektu na různých místech od barů po univerzity. Konsent vydal také několik plánů lekcí sexuální výchovy pro druhý stupeň ZŠ a pro SŠ a knihu *Děti to chtěj vědět taky*, která má pomoci rodičům se sexuální výchovou doma (Křišová a Poláčková 2022). Organizace je také velmi aktivní na sociálních sítích, především na Instagramu, kde šíří osvětu i pomocí reálných příběhů jiných sledujících, informace jsou proto snadno přístupné a pochopitelné. (Konsent 2021)

2.2.2 Nesehnutí

Nezávislé sociálně ekologické hnutí (Nesehnutí) z Brna se zabývá rozličnými problematikami (vedle vzdělávání dětí o sexuálních tématech je to kupříkladu boj za práva zvířat či pomoc příchodcům ze zahraničí s porozuměním tomu, jak to tu chodí a se snazším začleněním.) (Nezávislé Sociálně Ekologické Hnutí 2017) Co se týká sexuální výchovy, nejedno z témat s ní spjatých odráží program F*éra. Hlavním cílem programu, který se specializuje v první řadě na téma genderově citlivého přístupu ve vzdělávání, je napomoci vytváření prostoru, ve kterém se všichni vnímají bez předsudků a navzájem se respektují. V rámci programu vznikají například odborné materiály pro vyučující, workshopy pro střední školy a druhý stupeň základní školy nebo metodické materiály pro děti předškolního věku. (Nezávislé Sociálně Ekologické Hnutí [b.r.])

2.2.3 GaminGee

GaminGEE – GAME-based tools to Foster an INtegrative model for early Gender Equality Education (Nástroje pro podporu integrativního modelu pro včasné vzdělávání v oblasti genderové rovnosti založené na hrách) je projektem hned několika organizací z několika zemí (například Španělsko, Rumunsko, Estonsko, ...). V rámci projektu vznikly dvě příručky (jedna určená vyučujícím a jedna rodinám) pro vzdělávání dětí a dospívajících (cílová skupina je 9–15 let) o tématech jako sexuálně a genderově podmíněné násilí, láska a emoce, rovnost a podobně. Na příručky má navazovat další výsledek projektu, kterým je plánovaná grafická dobrodružná hra pro tutéž věkovou skupinu. Jejím cílem je upevnit a rozšířit vědomosti předané pedagogy či rodinou. (GaminGEE 2024)

2.2.4 Loono

Nezisková organizace Loono se skládá z lékařů, studentů medicíny a jiných profesionálů. Věnuje se prevenci nejrůznějších onemocnění (například tématu samovyšetření prsu a varlat) či otázce předcházení sexuálně přenosným onemocněním a jejich včasného rozpoznání a řešení, což jsou témata, která rozhodně lze do oblasti sexuální výchovy zařadit. (Loono [b.r.])

3 O praktickém cíli

V praktické části své ročníkové práce jsem vedla dva výukové bloky podle plánů lekcí, které jsem si sama vymyslela (tyto plány jsou zde v práci zahrnuty vždy v kapitole na to téma, jehož se týkala i daná lekce). Každý z bloků jsem vedla dvakrát – postupně v každé ze dvou částí osmé třídy základní školy Mendelova. Původně jsem usilovala o smíšené skupiny, abych podvědomě nedělala rozdíly mezi náplní bloků a aby žáci mohli pohled na problematiku vidět i pohledem jiného pohlaví. Učitelé žáků však po diskusi se žáky situaci vyhodnotili tak, že u klasického rozdělení na chlapeckou a dívčí skupinu dojde k lepšímu přijetí tématu a k celkové větší otevřenosti.

U bloku zaměřeného na hranice se mi lépe učilo u dívek, kde se mi zdála celkově uvolněnější atmosféra, jak ze strany žákyň, tak ze strany mé a paní učitelky, která se mnou v hodinách byla. Chlapcům bylo téma očividně vzdálenější a u některých jsem měla velký problém vysvětlit například problematiku catcallingu, protože catcalling sami nikdy ze strany oběti nezažili a nedokázali si představit, v čem může být nepříjemný.

Na doporučení vedoucího práce jsem si nechala velkou časovou rezervu pro případ, že by části trvaly déle a ačkoli jsem pro opačný případ měla i práci navíc, času mi stejně zbyl nadbytek. S pomocí paní učitelky se mi však podařilo vtáhnout žáčky do diskuse a vzájemného sdílení příběhů. Diskuze rozvolnila náladu ve třídě, prohloubila téma a pomohla s větší důvěrou ve třídu. Místo na obdobnou diskuzi jsem proto úmyslně nechala i při druhé realizaci tohoto bloku, tedy u chlapecké části třídy, kde jsem pozorovala stejné výsledky, jen v menší míře.

Osobně mi bylo, stejně jako dívčí části třídy, téma hranic také bližší. Přípravu lekce a samotné učení jsem si však u obou tematických okruhů užila stejně.

U bloku na téma Pornografie se mi časové rozložení výuky podařilo odhadnout lépe a u druhé realizace tohoto bloku jsem dokonce dobře poskládala aktivity i vzhledem k přestávce (například jsem po pauze, při níž musí žáci ven, zvolila samostatnou práci, při které si žáci mohli dojíst svačiny, které se venku v zimě nekonzumují příliš snadno). V druhém bloku jsem také vyzkoušela nový zasedací pořádek v půlkruhu mimo lavice, který hodnotím jako více vyhovující oproti klasickému v lavicích, který jsem aplikovala v předchozích třech blocích.

Oproti prvnímu tematickému bloku byl ten druhý přijat vstřícněji ze strany chlapců, kteří se méně styděli a více zajímali. U některých jednotlivých dívek jsem zaznamenala větší zájem a aktivitu oproti minulé lekci, celkově však dívčí skupina fungovala hůře. Jedna z dívek mi během hodiny do očí řekla, že dělá nepořádek, protože jí to nebaví a nezajímá.

Hodnocení lekcí ze strany mentorující učitelky a žáků si můžete přečíst na konci práce v přílohách.

4 O uměleckém cíli

V rámci umělecké části své práce, přímo navázané na část praktickou, jsem vytvořila dvě brožurky – ke každé lekci jednu.

Při tvorbě designu jsem se snažila přizpůsobit vzhled materiálu stejné věkové skupině, pro jakou byly sestaveny i výukové lekce (8. třída). Brožurky tedy nemohly působit příliš „dětsky“, zároveň ale bylo mým cílem, aby připoutaly svou vizáží pozornost a vybízely tak k přečtení textů. Nakonec jsem se rozhodla pro vzhled inspirovaný školním sešitem, který je zároveň tak trochu koláží ze zápisů, obrázků, vlepovaných textů a podobně. U některých kreslených obrázků a poznámek mi dokonce byli inspirací přímo žáci, které jsem učila, s jejich svébytným řešením mnou zadaných úkolů a leckdy překvapivými odpověďmi na pokládané otázky. Ačkoli jsem původně chtěla obohatit materiály větším množstvím vlastních a více propracovaných ilustrací, nakonec jsem tak neučinila, protože by se do brožurky tohoto úmyslně trochu chaotického charakteru jednoduše nehodily.

Obsahově se jedná o materiál věnující se, dle mého, tomu nejdůležitějšímu, co jsem se snažila žákům během mnou vedených hodin předat.

Brožurky jsem vytvářela ve webovém programu Canva, který je velmi intuitivní a i jeho neplacená verze nabízí velké množství užitečných funkcí. Zprvu jsem měla ze samotné tvorby trochu strach, protože práce s počítači není mou silnou stránkou, nakonec jsem však na žádné větší komplikace nenarazila a s výsledkem jsem docela spokojená.

Obě brožurky jsou přiložené na konci této práce v kapitole přílohy.

5 Hranice

Tématem mé první zpracované lekce jsou hranice a jejich vymezení v případě, že je někdo porušuje. Lekce se specializuje na vymezení hranic ve chvílích, kdy dochází k obtěžování. Sexuální, zejména pouliční obtěžování se odehrává po celém světě denně. (BBC 2017)

K překročení hranic však může docházet i ze strany osoby obtěžovanému člověku známé. Člověk porušující něčí hranice si dokonce ani nemusí vždy uvědomovat, že je jeho jednání druhé straně nepříjemné. Příkladem takové situace mohou být například poznámky členů rodiny či přátel týkající se vzhledu. („Ty ses nám nějak zakulatila, měla bys víc cvičit.“)

5.1 Vymezení pojmů

Překročení hranic je velmi abstraktní pojem. Hranice i to, kdy dochází ze strany druhé osoby k jejich porušení, si každý člověk určuje sám. Níže je vysvětleno několik typických projevů, které jako překročení hranic mohou být vnímány většinovou společností.

Obtěžování

Nejčastěji jsou jako synonyma slova obtěžování v českém jazyce uváděna slova rušit, zlobit, trápit nebo týrat. (ABZ slovník českých synonym [b.r.]; synonymus.cz [b.r.])

Antidiskriminační zákon (§ 4 odst. 1) potom obtěžování definuje takto: „*Obtěžováním se rozumí nežádoucí chování související s diskriminačními důvody, jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů.*“ (Antidiskriminační zákon 2008)

Jednou ze specifitějších forem obtěžování je sexuální obtěžování. To se svou definicí velmi blíží obtěžování jako takovému. Jak název napovídá, sexuální obtěžování je obtěžování sexuální povahy. (European Institute for Gender Equality 2020)

Další formou je například obtěžování pouliční. Jedná se o obtěžování ve sdíleném městském prostoru. Může, ale nemusí být sexuální povahy.

Body shaming

Pojem body shaming, převzatý do českého jazyka z angličtiny, je v Oxford English Dictionary definován jako „zesměšňování, ponižování nebo stigmatizace osoby na základě domnělých chyb nebo nedokonalostí týkajících se vzhledu, velikosti nebo tvaru těla.“¹ (Oxford English Dictionary 2023)

Podle italské publikace *Body Shame in 7–12-Year-Old Girls and Boys: The Role of Parental Attention to Children's Appearance* z července 2023, zahrnující hned tři výzkumy na téma body shaming ze strany rodičů, je zažívání tohoto typu obtěžování bolestivé a často k němu dochází už od útlého věku. (Pecini et al. 2023) Další, tentokrát indická publikace *Body shaming among school-going adolescents: prevalence and predictors*, se věnuje body shamingu na školách. Téměř

¹ „The practice or fact of mocking, humiliating, or stigmatizing a person on the basis of supposed faults or imperfections in body shape, size, or appearance.“

45 % z osmi set respondentů tohoto průzkumu odpovědělo, že čelili body shamingu během posledního proběhlého školního roku, 6,7 % navíc uvedlo, že se s body shamingem nesetkávají jen ojediněle. (Gam et al. 2020) Může se tedy jednat o jeden z nejčastějších způsobů, jakým může člověk, ať už vědomě nebo nevědomě, překročit něčí hranice.

5.2 Rozšíření sexuálního pouličního obtěžování

Nejčastější formou sexuálního obtěžování ve sdíleném prostoru je *catcalling* (např. mlaskání, hvízdání, pokřikování či troubení auta se sexuálním podtextem) (Beat Sexism CZ 2020). Z dotazníku provedeného neziskovou organizací Beat Sexism CZ roku 2020 vyplývá, že nějakou formu pouličního obtěžování zažilo 97 % dotázaných žen, nejčastěji přímo na ulici (33,1 %), jinými četnými dějišti jsou zastávky a soupravy MHD (15,8 % a 15,5 %). Celkově se s daným fenoménem většina respondentek (40 %) setkala již mezi 13. a 14. rokem věku (Beat Sexism CZ 2020).

5.3 Následky u obětí

Tato vysoká čísla jsou mnohem výstražnější, vezmeme-li v potaz několikrát potvrzenou tzv. Objectification theory („Objektivizační teorie předpokládá, že jsou ženy a dívky obvykle vedeny k tomu, aby perspektivu pozorovatele přijímali jako svůj vlastní a primární pohled na své fyzické já.“) (Fredrickson a Roberts 1997). To může být ve spojitosti s pouličním obtěžováním nebezpečné, časté setkávání se se sexuálním obtěžováním by proto mohlo mít výrazný vliv na sebevědomí a respekt k sobě samotnému. Studie z roku 2020 *Socio-psychological Implications of Public Harassment for Women in the Capital City of Islamabad*, věnující se pouličnímu obtěžování v hlavním městě Pákistánu, dokonce dochází k závěru, že setkávání se s pouličním obtěžováním má na oběti ničující emocionální, fyzické a psychologické dopady (Ahmad et al. 2020). Další publikace upozorňují na to, že zkušenost s pouličním obtěžováním může často zasahovat do volného pohybu žen a jejich pocitu bezpečí. Takovýto zásah může vypadat například jako volba doprovodu při pohybu ve veřejném prostoru nebo vyhýbání se vycházení z domu po setmění za účelem snížení strachu. Ve snaze předejít dalšímu pouličnímu obtěžování se jako jiná ženami volená strategie ukazuje vyhýbání se místům, kde něco podobného již dříve zažily, některé z nich se dokonce ze stejného důvodu vzdávají svých venkovních volnočasových aktivit. (Kearl 2014; Lord 2009; Macmillan et al. 2000)

Následky mohou být samozřejmě vnímatelné i u nesexuálního obtěžování. Například body shaming může často vést k nízkému sebevědomí a symptomům deprese. (Gam et al. 2020)

²„Objectification theory posits that girls and women are typically acculturated to internalize an observer's perspective as a primary view of their physical selves.“

5.4 Motivace pachatelů

Důvodem k sexuálnímu pouličnímu obtěžování je pro jeho pachatele podle některých publikací především vyjádření dominantní pozice nad zvoleným cílem. (Grubbs et al. 2014; Hitlan et al. 2009)

Podle výzkumu v rámci publikace *Motivations behind catcalling: exploring men's engagement in street harassment behaviour* je zase nejčastější motivací ke catcallingu flirtování a vyjádření sexuálního zájmu o zvolený cíl daného obtěžování. Dalším zajímavým výstupem z publikace je například to, že respondenti, kteří uvedli, že obtěžovali ženy catcallingem, mají vyšší sociálně dominantní orientaci³ než muži, kteří uvedli, že na ženy catcalling nepoužívají. (Walton a Pedersen 2021)

5.5 Flirt vs. catcalling

Častá záměna catcallingu s flirtováním může vést k dojmu, že jsou tyto dvě činnosti ekvivalentní. Flirt však rozhodně není totéž co sexuální obtěžování. Flirtování by nemělo být ani jedné straně nepříjemné. Je-li flirtování jednáním, které je alespoň jednomu ze zúčastněných nepříjemné, nebo ho dokonce ponižuje, dostáváme se k definici obtěžování. Je-li poté z takového „flirtování“ cítit sexuální podtext, jedná se o sexuální obtěžování, nikoli o flirt.

5.6 Vědomé vyvarování se obtěžování během flirtování

Jak si člověk snažící se flirtovat může být jistý, že jeho snahy nesklouznou do sexuálního obtěžování? Podle zakladatelky nevládní organizace Konsent Johanny Nejedlové je klíčová empatie (Česká televize 2019). BBC News uvádějí, že vztahový poradce James Preece doporučuje svým klientům flirtováním navodit bezpečnou atmosféru a místo používání sexuálních narážek se držet spíše u hravého/laškovného vyjadřování. (Jackson 2017)

5.7 Ohlasy legitimizující chování pachatelů a shazující pocity a následky obětí

V poslední době se (patrně i kvůli větší osvětě a hlubšímu řešení problematiky sexuálního obtěžování například v médiích či veřejném prostoru obecně) ve společnosti často ozývají komentáře legitimizující sexuální obtěžování, zpochybňující výpovědi obětí nebo zlehčující zmíněnou problematiku. Takové komentáře jsou často plné mýtů a dokazují nedostatečnou znalost a pochopení problematiky. Jsou navíc nebezpečné, protože mohou obětem dávat pocit, že nemají právo čin, který na nich byl spáchaný, řešit. V posledních letech svého působení se takto vyjadřoval třeba sexuolog Radim Uzel jak v rozhovorech publikovaných různými médii, tak ve vyjádřeních, které publikoval sám například ke kampani #MeToo. Na webu Neviditelný pes ke zmíněnému tématu kupříkladu napsal: „Teď už musím zpytovat svědomí (...), zda jsem snad před třiceti lety některé kamarádce náhodou nesáhl

³„Sociálně dominantní orientaci lze definovat jako obecnou postojovou orientaci vůči meziskupinovým vztahům, která odráží to, zda člověk preferuje rovné či hierarchické vztahy“ (Sidanius et al. 1994)

na koleno.“ (Uzel 2018) Podobně mířené komentáře má i bývalá ministryně spravedlnosti Daniela Kovářová, v roce 2017 například v rozhovoru pro Seznam zprávy na doplňující otázku rovněž k #MeToo, znějící „Vás muži neobtěžují?“, odpověděla, že jí muži obtěžují celý život, líbí se jí to a pevně doufá, že v tom budou pokračovat i nadále. (Kalenská 2017)

5.8 Obrana proti známému pachateli

Základem sebeobrany proti obtěžování je stanovení vlastních hranic. Když přehlízíme fakt, že někdo naše hranice překračuje a dostává nás tak do situací, které jsou pro nás nepříjemné, a když se proti tomuto jednání neohradíme, zvyšuje se riziko, že bude daná osoba v překračování hranic pokračovat a situace tak vyeskaluje až k násilí. Nejúčinnější je své hranice obhájit co nejdříve. (Kukanová 2022/2023)

Jasmína a Pavel Houdkovi nás ve své knize Moderní sebeobrana seznamují s univerzálním postupem obrany, který je určen převážně pro situace, kdy člověka na druhé straně (i když třeba jen zběžně) známe. Konkrétními příklady situací, kdy by se dal dobře uplatnit tento postup, jsou třeba nevyžádané doteky nebo nepříjemné narážky na vzhled. Vybrané kroky tohoto postupu jsou následující:

1. Nouzová věta

V situacích, kdy člověk cítí, že někdo porušuje jeho hranice, je většinou málo času na reakci. Je proto dobré mít připravenou krátkou větu nebo jen slovo, jehož zvoláním lze v daném momentu získat čas na zorientování se a lepší vyhodnocení situace (např.: „Dost!“).

2. Pokyn

Tento krok spočívá v upozornění potencionálního útočníka na to, co nemá dělat (např.: „*Takhle se mnou nemluvte.*“). Můžeme přidat i důvod (např.: „*Mě to uráží*“), ale není to nutné. Důležité je, aby vyjádření nezněla jako prosby či omluvy, to by člověka hájícího své hranice mohlo stavět do podřízené role. Pro komunikaci s jedincem, se kterým si bránící se člověk běžně netyká, je lepší zvolit vykání, které může vytvořit určitou psychologickou bariéru. Vykání navíc může na situaci upozornit případné svědky.

3. Opakování

Pokud daná osoba pokyn nesplní (je pravděpodobné, že například přejde do „protiútoků“ a začne bránícího se člověka urážet), je nutné pokyn opakovat. Je možné, že se útočník pokusí své jednání obhájit, v takovýchto případech ale není pro diskuzi místo. Člověk si své hranice a míru jejich narušení určuje vždy sám.

4. Ukončení konverzace

Pokud má bránící se osoba pocit, že se konverzace točí v kruhu a situace nikam nevede, je nejlepší ji ukončit, a to rázně a podle stejných pravidel, jako u pokynu (např.: „*Nemám zájem se o tom dál bavit.*“).

(Houdek a Houdek 2022)

5.9 Obrana proti neznámému pachateli

Pro obranu proti obtěžování někým neznámým jsou pravidla a postup velmi podobný. Vzhledem k většímu potencionálnímu nebezpečí situace je však kladen mnohem větší důraz na fyzickou i psychickou bariéru mezi obtěžujícím a obtěžovaným.

1. Komunikace s agresorem

Stejně jako u postupu navrženého pro komunikaci se známým je důležité vyjádřit srozumitelný a důrazný pokyn, který je v případě, že agresor obtěžování nenechá, nutný opakovat. Pravidlo vykání kvůli vytvoření psychické bariéry zde platí plošně. Navrch přibývá ještě pravidlo ostrážitosti, aby bránící se osoba nezapomněla na to, že člověka nezná, a nepustila si ho příliš k tělu. Tato komunikace není dialogem, ale nutnou obranou vlastních hranic.

2. Vzdálenost

Pro vytvoření bariéry je rovněž klíčová vzdálenost. Jako ideální se běžně uvádí vzdálenost dvou metrů.

3. Postoj

Dalším z doporučení pro vytvoření hranic je stabilní postoj. Nohy by měly být rozkročené zhruba na šířku ramen, jedna z nich by měla být předsunutá a kolena mírně pokrčená. Paže by měly být zvednuté před tělem a pokrčené v lokti, dlaně otočené dopředu, jedna z paží by stejně jako noha měla být předsunutá. Z této pozice vychází fyzická sebeobrana a je celkově navržená tak, aby bylo pro druhou stranu co nejtěžší zaútočit.

(Houdek a Houdek 2022)

5.10 Příprava lekce

Cíle

- Žáci si uvědomují své hranice
- Žáci si uvědomují existenci hranic u každého člověka, přistupují k nim citlivě a respektují je
- Žáci vědí, co dělat, když jejich hranice někdo poruší – umějí se ohradit a znají nouzové kontakty

Úvod lekce **15–20 minut**

Na úvod je důležité nastolit ve třídě takové prostředí, ve kterém se budou děti cítit co nejbezpečněji a nejuvolněněji. Atmosféra bezpečí a důvěry nejlépe povede ke splnění stanovených cílů lekce.

- 1) Představení vyučujícího – „Kdo je a co tu chce?“. Při tomto kroku je žádoucí se se žáky domluvit na jednotném oslovování – vykání, nebo tykání? Nejednotné oslovování by mohlo vytvořit pocitovou hierarchii, která může důvěru a pocit bezpečí omezovat.
- 2) Vyzvání žáků k výrobě jmenovek se jmény (a případně zájmeny, kterými chtějí být osloveni.)

- 3) Upozornění na krabici na dotazy – žáci do ní mohou během lekce i po lekci anonymně pokládat dotazy.
- 4) Společné zformulování pravidel⁴ – žáci zformulují pravidla týkající se chování na lekci (i po ní)

Aby pravidla byla funkční, dohlíží vyučující na to, aby byla:

- odsouhlasena a přijata všemi zúčastněnými;
- dobře vysvětlená, aby žáci věděli, co se od nich očekává;
- viditelně vystavená ve třídě;
- zopakovaná na začátku i v průběhu každé hodiny sexuální výchovy.

Ve výsledných pravidlech by se poté měla nějakým způsobem promítnout tato:

- Vzájemně se respektujeme (respektujeme rozmanitost a neděláme poznámky, které by mohly někomu ublížit, respektujeme hranice – své i druhých).
- Diskuze ve třídě jsou důvěrné (nevynášíme žádné osobní informace účastníků lekce ven – co se řekne ve třídě, zůstane ve třídě).
- Neshazujeme se a neposmíváme se (je v pořádku se smát, ale ne za účelem zesměšnění někoho jiného).
- Je v pořádku neodpovídat na otázky, které mi jsou nepříjemné.
- Můžu se kdykoli zeptat (bud' napřímo, nebo do krabice na dotazy anonymně).

Uvědomění si hranic (skupinová práce + diskuze v celé třídě)

Cíle aktivity:

- seznámení s tématem lekce
- pochopení existence a odlišnosti hranic u lidí;
- představení pojmů;
- pochopení četnosti a vážnosti pouličního obtěžování.

Fáze 1: **10–15 minut**

Každá skupina dostane sadu příběhů (viz přílohy), jejím úkolem je si příběhy přečíst. Následují tyto úkoly/otázky:

- Rozdělte příběhy na hromádky.
- Pojmenujte jednotlivé hromádky.
- Vymyslete souhrnný název pro všechny hromádky.

⁴Společností Konsent přeložené a zpracované (z 28. prosinec 2021): Ground Rules - Teachers (Teaching Sexual Health [b.r.])

Fáze 2 – společné vyhodnocení: **5–10 minut**

Skupiny jsou vyzvány, aby sdílely názvy skupin, které napíšeme na tabuli. Následně jsou vyzvány, aby na tabuli přiřadily čísla příběhů k názvům hromádek.

Fáze 3 – diskuze nad výsledky: **20–30 minut**

Žáci diskutují o příbězích a vzniklých rozdílech při rozřazování. Diskuzi uzavíráme stanoviskem, že každý člověk může různé situace vnímat odlišně. Některé situace se dají však označit více méně jednoznačně (obtěžování, catcalling), u situací si jen rychle zmíníme a vysvětlíme pojmy. (V případě časové tísně ústní vysvětlování pojmů přeskočíme a žákům rozdáme přehled pojmů s vysvětlením.)

Fáze 4 – vlastní nápady: **0–15 minut**

Žáci jsou vyzváni, aby se pokusili vymyslet podobné situace.

Obrana hranic (skupinová práce + diskuze v celé třídě)

Cíle aktivity:

- Žáci vědí jak se vymezit v případě, že jejich hranice poruší někdo cizí.
- Žáci ale vědí i to, že se může stát, že se v daný okamžik vymezit nedokáží a že to není jejich chyba.
- Žáci znají nouzové kontakty.

Fáze 1 – nacvičení scének: **cca 10 minut**

Žáci se vrátí do skupinek, vyberou si jeden z příběhů, ve kterém jednoznačně došlo k porušení hranic jedné z postav, a připraví si scénku situace i s jejím řešením.

Fáze 2 – představení scének a shrnutí možných řešení v podobných situacích: **5–10 minut**

Všechny skupinky odehrají scénky. Následně vyzdvihneme dobré způsoby řešení a odhalíme si univerzální návod. (Žáci v předchozích hodinách probírali asertivitu, jsou proto tázáni, jestli jim „návod“ něco nepřipomíná.)

6 Pornografie a zasílání/tvorba intimního obsahu

Podle mnohých výzkumů (např. Sejbalová a Martincová 2020) se děti (osoby mladší 18 let) s pornografií, i přes její věkové omezení, setkávají velmi často. Druhá výuková lekce mé ročníkové práce se tedy zaměřuje právě především na problematické aspekty pornografie a na její šíření či tvorbu v rámci chatů atp. Cílem této lekce je, aby si žáci uvědomovali, čím se liší pornografická videa od reality a jaká jsou rizika s těmito odlišnostmi spojená či rizika přicházející např. ze strany tzv. kybergroomerů.

6.1 Vysvětlení pojmů

Pornografie

Podle Akademického slovníku cizích slov můžeme pornografii definovat jako „neumělecké zdůraznění sexu v literatuře a umění vybočující z norem konvenční morálky; dílo takto pojaté“. (Petráčková et al. 1995) Jiné zdroje zase termín vysvětlují jako neumělecké zobrazení, jehož hlavním účelem je vyvolávat sexuální touhu, pud či vzrušení nebo uspokojení (Křišová 2021; Lingea s.r.o. [b.r.])

Kybergrooming

Kybergrooming (někdy též child grooming) je podle webu kybergroomig.cz riziková forma komunikace, jejímž cílem je navázat s obětí (nejčastěji se jedná o dítě) přátelský/důvěryhodný vztah a následně ji zmanipulovat k činům, jako je například tvorba a zasílání vlastních intimních materiálů, nebo ji jiným způsobem sexuálně či jinak zneužít. (Kopecký a E-Bezpečí 2021)

Victim-blaming

Pro obviňování oběti se i v češtině běžně používá anglické slovo victim-blaming. V souvislosti s tématy lekce se může jednat například o situaci, kdy je zveřejněn něčí intimní materiál a okolí oběti směřuje svou pozornost a soud přímo na ni a ne na člověka, který materiál rozšířil. Osoba starší osmnácti let je za vytvoření a vložení intimního obsahu do digitálního prostoru zodpovědná. Tato zodpovědnost ale nezahrnuje zodpovědnost za zneužití tohoto materiálu jinou osobou. (Křišová et al. 2022)

6.2 Statistiky

Sledování pornografie

Z jednoho z nejnovějších českých výzkumů, který provedly v roce 2020 sexuoložka Petra Sejbalová a autorka knížek sexuální výchovy Jana Martincová, vyplývá, že k prvnímu setkání s pornografií u dětí dochází nejčastěji okolo třináctého roku. Některé děti však pornografický materiál viděly již v šesti letech a 12 % respondentů se s ním setkala před desátým rokem. Na otázku, zda si děti myslí, že je v pornografii zobrazováno normální sexuální chování z běžného života, odpovědělo ne pouze necelých 60 % respondentů, 6,5 % odpovědělo ano a 33,5 % odpovědělo, že tak napůl. (Sejbalová a Martincová 2020)

Sexting

Podle stejného průzkumu zažila téměř třetina respondentů (29 %) na internetu oslovení se sexuálním podtextem ze strany neznámého člověka. Nejčastěji chtěl neznámý po dětech (celkem 900 respondentů), aby mu zaslaly fotky nebo videa jejich nahého těla (284 respondentů) nebo aby sledovaly jím zaslané video nebo foto jeho přirození (222 respondentů). K prvnímu přímému setkání s problematikou opět dochází již od šesti let a stejně jako u pornografie je i první setkání ve třinácti letech tím nejčastějším (26 %) (Sejbalová a Martincová 2020). Z výzkumu *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru*, provedeného v roce 2017, vyplývá, že z donucení (tedy nedobrovolně) vlastní intimní obsah zaslalo mírně přes 7 % respondentů. Nejčastějšími důvody respondentů k posílání intimního obsahu byl dárek/potěšení pro přítele či přítelkyni (38,53 %) a pokus o flirt (35,47 %). (Kopecký a Sztokowski 2017)

6.3 Co může dělat člověk, jehož intimní fotka byla vylákána nebo zveřejněna?

Svěřit se

Oběť tohoto činu může mít pocit, že si za situaci může sama, přesto je dobré, aby na řešení situace sama nezůstala a řekla si o pomoc. Dětem se doporučuje obrátit se na někoho dospělého, komu věří (rodič, učitel/ka, trenér/ka či lektor/ka kroužku, ...) nebo na některý z nouzových kontaktů (např. Linka bezpečí), případně na Policii ČR.

Postarat se o zmizení fotky z veřejného prostoru

Pokud je fotka veřejně přístupná (například na sociální síti), lze využít stránky STOPonline.cz, které spolupracují s Policií ČR a dokáží rychle odstranit intimní fotky, na kterých je osoba mladší 18 let. Člověk může také příspěvek, stránku či účet nahlásit.

Nemazat historii konverzace/chatu

V konverzaci se mohlo objevit vydírání či jiná manipulativní technika a to později může posloužit jako důkazní materiál. Je proto dobré konverzaci nemazat, naopak by mohlo pomoci pořídit snímky obrazovky s danou konverzací.

(Krišová et al. 2022)

6.4 Příprava lekce

Cíle

- Žáci rozumí pojmu pornografie a vědí, čím se liší od reality (a umění).
- Žáci znají rizika spojená s oběma tématy a vědí, že je tvorba, sledování i šíření pornografie omezená věkovou hranicí 18 let.
- Žáci vědí, jak postupovat v případě, že někdo zveřejní či získá jejich intimní fotky. Vědí také, jak přistupovat k někomu jinému, komu se výše zmíněné stalo.

Úvod lekce **5 minut**

- 1) Zopakování představení vyučujícího – „Kdo je a co tu chce?“ Při tomto kroku je žádoucí se se žáky domluvit na jednotném oslovení – vykání nebo tykání? Nejednotné oslovení by mohlo vytvořit pocitovou hierarchii, která může důvěru a pocit bezpečí omezovat.
- 2) Upozornění na krabici na dotazy – Žáci do ní mohou během lekce i po lekci anonymně pokládat dotazy.
- 3) Zopakování pravidel, která žáci zformulovali na poslední lekci.

Vhled do témat **15 minut**

Fáze 1: Protože jsou témata víc tabuizovaná (a proto mohou být někým vnímána i jako intimnější) než téma první lekce, je dobré říct žákům předem, o čem lekce bude.

Fáze 2: Vyučující si se žáky definuje hlavní pojem lekce – pornografie. Může to udělat například pomocí diskuze nad uměleckými díly s erotickým nádechem, která promítne žákům a zeptá se jich, zdali se podle nich jedná o pornografii.⁵

Co by mělo z fáze 2 vyplynout:

- Erotické výjevy lidé zobrazují a inspirují se jimi odjakživa.
- Vnímání nahoty a erotična se během staletí měnilo. Rozdíly vnímání můžeme pozorovat i v současnosti napříč zeměmi (především těmi s odlišnými kulturami).
- Rozdíl mezi uměním s erotickou tematikou a pornografií je ten, že umění usiluje o estetičnost, o to, abychom se nad ním pozastavili a vyvolalo v nás silný pocit, zážitek nebo cit, otázky a odpovědi a tak dál. Zatímco účelem pornografie je přinést rychlé vzrušení a uspokojení.

První část – Zasílání intimního obsahu

(Rizika spojená s tímto tématem jsou obecně zmiňovaná velmi často, proto jsem se rozhodla je zmínit jen okrajově tam, kde to samo vyplyne, a nevěnovat jim celou aktivitu.)

Motivace k zasílání intimního obsahu (diskuze v celé třídě) **5–10 minut**

Žáci jsou tázáni na motivace lidí k zasílání intimního obsahu. Jejich odpovědi se mohou zaznamenávat na tabuli. Vyučující dbá na to, aby lidé zasílající intimní obsah nebyli třídou odsuzováni, zesměšňováni nebo ponižováni. V případě, že k něčemu takovému ve třídě dojde, vyučující důrazně upozorní na to, že k zaslání intimních fotografií může být člověk donucen nebo že (v případě, že je člověk plnoletý) není v dlouhodobém stabilním vztahu hloupé, nezodpovědné ani naivní, posílat fotky někomu, komu důvěřuji, protože vztahy na důvěře stojí.

⁵ Je důležité dát si pozor na to, aby se mezi vybranými obrázky opravdu neobjevila pornografie. Podle druhého odstavce trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. § 191 by se totiž jednalo o trestný čin.

Odpovědi mohou být například:

- způsob flirtování;
- sexuální hra či sdílení;
- pro peníze;
- touha se někomu zalíbit / potěšit ho / vzrušit ho;
- touha získat pozornost ostatních;
- někdo to po mně chce a já ho nechci zklamat;
- někdo mě k tomu nutí.

Přiblížení dalších pojmů týkajících se tématu (skupiny) **10–15 minut**

Fáze 1: Žáci se rozdělí do čtyř skupin. Dvě skupiny dostanou příběh odrážející kybergrooming a dvě příběh odrážející victim-blaming. Úkolem skupin je si příběhy přečíst a zkusit vymyslet, co pojem znamená.

Fáze 2: Skupinky se stejnými příběhy se dají dohromady, sdílí, na co přišly a následně mají pojem vysvětlit zbytku třídy. Příběhy by měly také v každé skupince nastolit otázku, jestli je v pořádku, že si lidé mladší 18 let posílají vlastní intimní fotky, a jestli existuje věková hranice pro dané chování.

Řešení (skupinky a celá třída) **5–10 minut**

Fáze 1: Žáci jsou rozděleni do menších skupinek. Úkolem skupinek je vymyslet odpovědi na tyto dvě otázky:

1. Jak postupovat v případě, když ze mě někdo vyláká nebo když někdo zveřejní moje intimní fotky?
2. Jak se chovat ke kamarádovi/kamarádce, jehož/jejíž intimní fotky byly zveřejněny?

Fáze 2: Skupinky vzájemně posílí své nápady.

Druhá část – Pornografie

Rozdíly mezi pornografií (především videy) a realitou (jednotlivci a diskuze v celé třídě) **20 minut**

Fáze 1: Žáci jsou dotázáni, jaké jsou rozdíly mezi reklamou a realitou. Jsou vyzváni, aby v první fázi pracovali sami a své nápady napsali. (Po chvíli je může vyučující vyzvat, aby se poradili ve dvojicích.)

Fáze 2: Vyučující vyzývá žáky, aby své nápady sdíleli, a píše je na tabuli.

Příklady možných odpovědí:

- zkrášlování/idealizace;
- objektivizace lidských těl;
- emoce, reakce atd. postav jsou většinou zcela hrané a nereálné;
- hlavním cílem tvůrců je to, aby reklama zaujala, to může snížit pravdivost – edukační a morální hodnotu (práce kamery, pozice, jaké se líbí, ...).

Fáze 3: Z výsledných nápadů vyučující se třídou (případně opět jednotlivci) vyberou ty, které by mohly platit i pro pornografii a vyučující každý okomentuje. (Vyučující by měl zmínit, že pornografie není jen špatná a že cílem lekce není jí žáky strašit. Může třeba zmínit, že může například i obohatit partnerský vztah a vyvolat v něm konverzace, díky kterým se mohou partneři sblížit. V této souvislosti je ale zásadní zmínit i věkovou hranici.)

Reflexe **5 minut**

Fáze 1: Vyučující vyzve žáky, aby na papír napsali odpovědi alespoň na čtyři z následujících otázek:

1. Co jsem se dozvěděl/a nového?
2. Jaká informace z dvouhodinovky byla podle mého nejdůležitější? Proč?
3. Co mi na celém tématu vadí? / Co mě na tématu štve?
4. Co se mi na tématu naopak líbí? / Jaká informace mě mile překvapila?
5. Jakými pravidly bych se chtěl/a řídit? / Co mi v souvislosti s tématy přijde důležité dodržovat?
6. Co by se mělo změnit?

Fáze 2 – Plakáty: **(pokud zbyde větší množství času)**

Žáci vytvoří plakát na téma, které je zaujalo – může se jednat o to, co zmiňovali v reflexi. Plakát by měl být v takové formě, aby mohl o tématu informovat i spolužáky, kteří lekci neabsolvovali.

Závěr

V teoretické části své ročníkové práce jsem čtenáře seznámila s možnými definicemi sexuální výchovy, s tím, jak je u nás výuka sexuální výchovy na školách podporována státními organizacemi, a s několika neziskovými organizacemi, které se snaží výuce sexuální výchovy v ČR pomoci. Čtenář se dále z mé práce mohl dozvědět o osobních hranicích, o tom, jak si je hájit, a o fenoménu sextingu a pornografie. Právě hranicím a pornografii/sextingu se věnovaly výukové lekce, které jsem vytvořila a odučila v rámci praktické části své práce. S touto částí jsem v porovnání s ostatními částmi práce nejvíce spokojená a také jsem si ji nejvíc ze všech částí užila. Má umělecká část je přímo navázaná na zmíněnou praktickou část, a obohacuje některé informace z lekcí o obrázky. Konkrétně se jedná o brožurky, jejichž design je inspirován z velké části přímo žáky, které jsem v rámci praktické části učila. (Obě brožurky jsou k nahlédnutí v kapitole Přílohy.)

Ačkoli bych ráda sexuální výchovu a její složky popsala ještě komplexněji, věděla jsem, že obsáhnout všechna témata z toho množství, které se sexuální výchovy týká, není ani z daleka v mých silách. Určitě by se daly udělat další výukové lekce a teoretické kapitoly s nimi spojené, například na téma sexuálních orientací nebo tělesných i psychických změn spojených s dospíváním. Stejně tak by se dalo pojednat o tom, jak probíhá sexuální výchova na školách v jiných zemích a jestli vůbec existuje a jak případně vypadá funkční státní podpora výuky této výchovy. V dalším bádání spojeném s tématy mé práce budeme však muset já i čtenář pokračovat každý zvlášť.

Zdroje

- ABZ SLOVNÍK ČESKÝCH SYNONYM, [b.r.]. *obtěžovat - ABZ slovník českých synonym* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/obtezovat>
- AHMAD, Naila, M. AHMAD a Ramsha MASOOD, 2020. Socio-psychological Implications of Public Harassment for Women in the Capital City of Islamabad. *Indian Journal of Gender Studies* [online]. **27**, 097152151989148. Dostupné z: doi:10.1177/0971521519891480
- ANTIDISKRIMINAČNÍ ZÁKON, 2008. 198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon. *Zákony pro lidi* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>
- BEAT SEXISM CZ, 2020. *OBTĚŽOVÁNÍ NA ULICI A FENOMÉN „CAT-CALLING“* [online]. B.m.: Beat Sexism CZ. Dostupné z: <https://beatsexism.files.wordpress.com/2020/11/tiskova-zprava.pdf>
- BBC, 2017b. Why we need to talk about street harassment - BBC News [online]. 2017. Anon.
- Česká televize, 2019. Když se flirtování změnilo v sexuální obtěžování | Když se flirtování změnilo v sexuální obtěžování. Zná to téměř každá žena: Podnapilý štamgast se nesmíří s odmítnutím a problém je na světě. Organizace... | By ČT24Facebook [online]. 2019. Anon.
- EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY, 2020. Sexism at work: how can we stop it? [online]. Dostupné z: <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/sexism-work-how-can-we-stop-it-handbook-eu-institutions-and-agencies>
- FREDRICKSON, Barbara L. a Tomi-Ann ROBERTS, 1997. Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks. *Psychology of Women Quarterly* [online]. **21**(2), 173–206. ISSN 0361-6843. Dostupné z: doi:10.1111/j.1471-6402.1997.tb00108.x
- GAM, Rahul Taye, Shivendra Kumar SINGH, Manish MANAR, Sujita Kumar KAR a Abhishek GUPTA, 2020. Body shaming among school-going adolescents: prevalence and predictors. *International Journal Of Community Medicine And Public Health* [online]. **7**(4), 1324–1328. ISSN 2394-6040. Dostupné z: doi:10.18203/2394-6040.ijcmph20201075
- GAMINGEE, 2024. O nás - gamingee. *GaminGEE* [online]. [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://gamingee.eu/about-us/?lang=cs>
- GRUBBS, Joshua, Julie EXLINE a Jean TWENGE, 2014. Psychological Entitlement and Ambivalent Sexism: Understanding the Role of Entitlement in Predicting Two Forms of Sexism. *Sex Roles* [online]. **70**. Dostupné z: doi:10.1007/s11199-014-0360-1
- HITLAN, Robert T., John B. PRYOR, Matthew S. HESSON-MCINNIS a Michael OLSON, 2009. Antecedents of gender harassment: An analysis of person and situation factors. *Sex Roles: A Journal of Research* [online]. **61**(11–12), 794–807. ISSN 1573-2762. Dostupné z: doi:10.1007/s11199-009-9689-2
- HOUDEK, Jasmína a Pavel HOUDEK, 2022. *Moderní sebeobrana*. B.m.: Praha: Euromedia Group, 2022. ISBN 978-80-242-8204-6.
- JACKSON, Marie, 2017. When does flirting become sexual harassment? *BBC News* [online]. [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-41665049>

KALENSKÁ Renata, 2017a. Muži mě obtěžují celý život a doufám, že budou dál. Exministryně spravedlnosti kritizuje kampaň #MeToo - Seznam Zprávy [online]. Rozhovor vedla Renata KALENSKÁ.

KEARL, 2014. *Unsafe and Harassed in Public Spaces* [online]. 2014. Dostupné z: <https://www.stopstreetharassment.org/wp-content/uploads/2012/08/2014-National-SSH-Street-Harassment-Report.pdf>

KONSENT, 2021. *O nás / Konsent* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://konsent.cz/o-nas/>

KOPECKÝ, Kamil a E-BEZEPEČÍ, 2021. Kybergrooming. *Kybergrooming* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <http://www.kybergrooming.cz/>

KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI, 2017. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru 2017* [online]. Dostupné z: doi:10.13140/RG.2.2.16989.20966

KRIŠOVÁ, Dagmar, 2021. *Pornografie*. 2021. B.m.: Konsent, z.s.

KRIŠOVÁ, Dagmar a Marcela POLÁČKOVÁ, 2022. *Děti to chtějí vědět taky: o respektujících vztazích a sexuálním zdraví*. První vydání. Praha: Konsent. ISBN 978-80-11-02449-9.

KRIŠOVÁ, Dagmar, Anna RABELOVÁ a Veronika HAUMEROVÁ, 2022. *Zasílání intimního obsahu*. 2022. B.m.: Konsent, z.s.

KUKANOVÁ, Šimona, 2022. *SEBEOBRANA - ročníková práce*. 2023 2022.

LINGEA S.R.O, [b.r.]. *pornografie – Slovník současné češtiny / Nechybujte / Lingea s.r.o.* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/pornografie>

LOONO, [b.r.]. Loono | O nás. *loono* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.loono.cz/kdo-jsme>

LORD, 2009. *The Relationship of Gender-based Public Harassment to Body Image, Self-esteem, and Avoidance Behavior* [online]. 2009. Dostupné z: <https://stopstreetharassment.org/wpcontent/uploads/2011/04/2009ThesisonstreetharassmentINPA.pdf>

MACMILLAN, Ross, Anette NIEROBISZ a Sandy WELSH, 2000. Experiencing the Streets: Harassment and Perceptions of Safety Among Women. *Journal of Research in Crime and Delinquency - J RES CRIME DELINQ* [online]. 37, 306–322. Dostupné z: doi:10.1177/0022427800037003003

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, a MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2010. *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách* [online]. zima 2010. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporuceni-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

MŠMT, 2011. *Desatero MŠMT k sexuální výchově, MŠMT ČR* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-msmt-k-sexualni-vychove>

MUDR. HANKA FIFKOVÁ, MGR. MIROSLAV HRICZ, MGR.LUCIE JARKOVSKÁ, PAEDDR. LENKA KUBRICHTOVÁ, MGR. JAN MACHUTA, MGR. VLADIMÍRA NEKLAPILOVÁ, PAEDDR. PAVEL PETRNOUŠEK, MGR. VÁCLAV PÍSECKÝ, MGR. PETER PORUBSKÝ, MUDR. IVO PROCHÁZKA, CSC.,

MGR. MONIKA SOPKOVÁ, DOC. MUDR. VÍT UNZEITIG, CSC., MUDR. RADIM UZEL, CSC., a MGR. MICHAELA VESELÁ, 2009. *SEXUÁLNÍ VÝCHOVA - vybraná témata* [online]. 2009. B.m.: MŠMT ve spolupráci s VÚP v Praze. Dostupné z: [file:///C:/Users/user/Downloads/Sexualni_vychova_vybrana_temata%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Sexualni_vychova_vybrana_temata%20(1).pdf)

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT, 2022. *Podcast Nová generace - vztahy, sexualita a gender ve škole - podcast NPI ČR | Vzdělání | Youradio Talk* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://talk.youradio.cz/porady/nova-generace-vztahy-sexualita-a-gender-ve-skole-podcast-npi-cr>

NEZÁVISLÉ SOCIÁLNĚ EKOLOGICKÉ HNUTÍ, 2017. O nás - nesehnutí. *Nezávislé Sociálně Ekologické Hnutí // NESEHNUTÍ* [online]. [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/o-nas/>

NEZÁVISLÉ SOCIÁLNĚ EKOLOGICKÉ HNUTÍ, [b.r.]. *F*éra – Nezávislé Sociálně Ekologické Hnutí // NESEHNUTÍ* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/fera/>

OXFORD ENGLISH DICTIONARY, 2023. *body shaming, n. meanings, etymology and more | Oxford English Dictionary* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: https://www.oed.com/dictionary/body-shaming_n?tl=true&tab=meaning_and_use

PECINI, Chiara, Gian Antonio DI BERNARDO, Eleonora CRAPOLICCHIO, Loris VEZZALI a Luca ANDRIGHETTO, 2023. Body Shame in 7–12-Year-Old Girls and Boys: The Role of Parental Attention to Children's Appearance. *Sex Roles* [online]. 1–14. ISSN 0360-0025. Dostupné z: [doi:10.1007/s11199-023-01385-7](https://doi.org/10.1007/s11199-023-01385-7)

PETRÁČKOVÁ, Věra, Jiří KRAUS a ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR, ed., 1995. *Akademický slovník cizích slov*. Vyd. 1. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-0497-0.

QUEER GEOGRAPHY, 2022. Queer inkluzivní sexuální výchova. *Queer Geography* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://queergeography.cz/sexualni-obcanstvi/queer-inkluzivni-sexualni-vychova/>

QUEER GEOGRAPHY, 2023. Queer inkluzivní sexuální výchova - workshop. *Queer Geography* [online]. [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://queergeography.cz/queer-inkluzivni-sexualni-vychova-workshop/>

SEJBALOVÁ, Petra a Jana MARTINCOVÁ, 2020. *Děti ohrožené pornografií a online sexuálními agresory* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.babyonline.cz/vysledky-sexualniho-pruzkumu>

SIDANIUS, Jim, Felicia PRATTO a Michael MITCHELL, 1994. In-group identification, social dominance orientation, and differential intergroup social allocation. *The Journal of Social Psychology* [online]. **134**(2), 151–167. ISSN 1940-1183. Dostupné z: [doi:10.1080/00224545.1994.9711378](https://doi.org/10.1080/00224545.1994.9711378)

SYNONYMUS.CZ, [b.r.]. *Obtěžovat - synonyma* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://synonymus.cz/obtezovat-544/>

TEACHING SEXUAL HEALTH, [b.r.]. Ground Rules/Group Agreements. *Teachers | Teaching Sexual Health* [online] [vid. 2024-03-14]. Dostupné z: <https://teachingsexualhealth.ca/teachers/sexual-health-education/understanding-your-role/get-prepared/ground-rules/>

UNESCO, JOINT UNITED NATIONS PROGRAMME ON HIV/AIDS, UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND, UNITED NATIONS ENTITY FOR GENDER EQUALITY AND THE EMPOWERMENT OF

WOMEN, a WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2018. *International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach* [online]. B.m.: UNESCO [vid. 2024-03-10]. ISBN 978-92-3-100259-5. Dostupné z: doi:10.54675/UQRM6395

UZEL, Radim, 2018. *SPOLEČNOST: MeToo - Neviditelný pes* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/spolecnost-metoo.A180326_100217_p_spolecnost_wag

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE VLÁDY ČR, 2021. *Verze pro tisk / Výbor vyjádřil znepokojení nad revizí RVP ZV z ledna 2021 / Vláda ČR* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/scripts/detail.php?id=187608&tmplid=50>

WALTON, Kari a Cory PEDERSEN, 2021. Motivations Behind Catcalling: Exploring Men's Engagement in Street Harassment Behavior. *Psychology & Sexuality* [online]. **13**. Dostupné z: doi:10.1080/19419899.2021.1909648

WHO, 2023. *Comprehensive sexuality education* [online] [vid. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/comprehensive-sexuality-education>

7 Přílohy

7.1 Brožury

7.1.1 Brožura *Hranice*

7.1.2 Brožura Pornografie a sexting

7.2 Přílohy k 1. lekci

7.2.1 Příběhy

Lidé ze situací se před dějem napsaným na kartičce neznali.

- 1) Sabina vyjádřila, že nemá o Vanesu zájem a že ji není její jednání příjemné. Vanesa však nadále narušovala Sabinin prostor, snažila se s ní navázat konverzaci a dotýkala se jí, dokud nakonec Sabina nesvolila k pozvání na drink.
- 2) Jana se vracela z tanečních, když na ní Kristián z protějšího chodníku začal obdivně pískat a volat.
- 3) Erik se na Ladu usmál v tramvaji a pochválil ji novou červenou sukni.
- 4) Vanda se v autobusu dala do řeči se starším pánem Ludvíkem. Když vystupovala, Ludvík ji naznačil, ať se k němu skloní a řekl jí, že mu při příštím setkání dluží sex.
- 5) Karel vycházel z kavárny a viděl, že se od nedalekého stolu zvedá Veronika. Počkal a podržel jí dveře.
- 6) Evžen čekal ve frontě na zmrzlinu, kolem procházející Iveta ho na okamžik chytla za zadek a pokračovala dál v chůzi, jako by nic.
- 7) David po party Magdaléně napsal, jestli dorazila v pořádku domů.
- 8) Karla stála na zastávce. Rudolf se k ní přiblížil, celou ji přejel pohledem a řekl „kočička“.
- 9) Prokop nabídl Nele, že jí pomůže do schodů s taškami, kterými byla ověšená.
- 10) Matyáše v kavárně zaujala Anna, sedící o dva stoly dál s kamarádkami. Zašel za ní a zeptal se jí na telefonní číslo.
- 11) Róza si šla zaběhat, a když běžela podél silnice, Lukáš, Šimon, Evelina a Jirka na ní začali troubit a volat z auta, ať jde za nimi, že jí to dnes moc sluší.
- 12) Filip v autobusu navázal s Klárou oční kontakt a mrknul na ní.

7.3 Přílohy ke 2. lekci

7.3.1 Prezentace s uměleckými díly a otázkami ke 2. lekci

7.3.2 Příběhy k vymezení pojmů

Ester a Prokop

Šestnáctiletá Ester a její o půl roku mladší spolužák Prokop spolu chodili už téměř rok. O prázdninách měli oba nabitý program a neměli tak možnost se vídat, dohodli se proto, že si budou (aby se jim tolik nestýskalo) psát a posílat fotky z míst, která o prázdninách navštíví. Z posílání fotek s rodinou a památkami přešli na posílání nudes (intimních fotek), Ester i Prokopovi se to líbilo. Ester byla z Prokopových fotek dokonce tak nadšená, že se pochlubila spolužačce Kláře a následně ji jednu z fotek na její naléhání i poslala. Klára fotku přeposlala do třídní skupiny. Prokop byl zničený, po návratu do školy se mu celá třída smála. **Doufal, že ho podpoří alespoň jeho kamarádi, ti mu ale řekli pouze to, že si za to může sám a že fotky vůbec neměl fotit a posílat. Totéž mu řekl i jeho starší bratr, kterému se svěřil, a navíc dodal, že posměch je ještě malý trest za to, jakou hloupost udělal.**

Alex a Bára

Nejlepší kamarád čtrnáctiletého Alexe si našel holku. Alex se cítil opuštěně, protože s ním jeho kamarád netrval tak dlouho jako dřív, a když už spolu někdy šli, většinou vzal svou přítelkyni s sebou. Alexe napadlo založit si profil na platformě na hledání přátel. Brzy mu na jeho profil přišla zpráva od dívky Báry. Začali si psát a moc dobře si rozuměli, zdálo se až neuvěřitelné, kolik toho, co má rád Alex, má ráda i Bára. Ačkoli se nikdy neviděli, Alex Báře důvěřoval a řekl jí dokonce i o svém pocitu osamění. Měl pocit, že je to hodně sblížilo a že je teď Bára skoro jako jeho holka, proto se nebránil tomu, když ho Bára požádala o jeho intimní fotky, i když mu to přišlo zvláštní. Poté, co Alex fotky poslal, jakoby se Bára úplně změnila – chtěla po něm další a další, a když Alex odmítl, vyhrožovala, že zveřejní ty, co jí už poslal. **Později se ukázalo, že se za profilem dívky Báry schovával dospělý člověk, který chtěl Alexe pouze zneužít.**

7.4 Hodnocení lekcí ze strany učitelky (a žáků)

Hodnocení praxe

Jméno studenta: Marie Votočková

Jméno vyučujícího: Mgr. Kateřina Zápotocká

Název a adresa zařízení odborné praxe: ZŠ Mendelova 550, Praha 4, Háje

Termín konání praxe: 3. 1. 2024 – 31. 1. 2024

Příprava a komunikace studentky před začátkem praxe:

Studentka je velmi pečlivá a bylo to zřejmé již od začátku naší komunikace. Všechny termíny byly řešeny s předstihem a včas. Před samotnou praxí se Marie iniciativně účastnila hospitací u obou skupin, u kterých vykonávala praxi. Tento krok vidím jako obrovské pozitivum. Třída, se kterou celou praxi absolvovala je velmi náročná a je s ní obtížná komunikace.

Průběh praxe

Na prvních hodinách byla na studentce vidět nejistota, jak ve verbálním tak i v nonverbálním projevu. Oporou pro studentku byla vždy velmi dobře přichystaná teoretická příprava, která jí pomáhala s chronometráží a vedením celé hodiny. Největší problém vznikal kvůli časovému rozložení jednotlivých aktivit. Vzniklé situace jsme společnými silami zažehnali.

S každou hodinou jsem mohla na studentce pozorovat pokrok. Ve druhých blocích se vyskytovalo méně momentů, kdy bych musela do hodiny zasahovat. Také se dokázala více prosadit a sjednat si klid k výkladu.

Po každé vykonané praxi jsme společně celý průběh zhodnotily od pocitů, teorie až po prostorové uspořádání třídy. Z konzultace vyplynuly nápady k úpravě teoretické přípravy či k jinému uspořádání třídy.

Hodnocení ze strany žáků

Žáci této třídy nejdou pro kritiku a chválu příliš daleko. Proto se Marie setkala během své krátké praxe, jak se negativní tak i pozitivní zpětnou vazbou všeho druhu. V první polovině programu, která se zabývala tématem Hranic, přicházela pozitivní zpětná vazba spíše od dívek. Ty jako největší pochvalu řekly: „ Bylo to lepší, než preventivní program.“ U dalšího bloku více chválili chlapci.

Po uplynutí jarních prázdnin jsem se obou skupin ptala, jak by Marii zpětně hodnotili. A reakce byly pouze pozitivní. Mezi odpověďmi jsem postřehla: „dobrá, nerozbrečela se jak jiní, odvážná, v pohodě, chytrá atd.“ a se vším musím souhlasit i já.

Myslím si, že se Marie zhostila své praxe s pokorou a velkou dávkou odvahy. Osobně jsem jí ráda poznala, a bylo mi příjemné s ní spolupracovat. Kdyby se rozhodla jít cestou učitelství, zajistě by na ni měla.